

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในสวนสัตว์สมัยใหม่" ได้มีการค้นคว้าและทบทวนเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษา

1.1 ความหมายของการจัดการศึกษา

ตอนที่ 2 การศึกษาตลอดชีวิต

2.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

2.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

2.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

2.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

ตอนที่ 3 แหล่งเรียนรู้

3.1 ความหมายและความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้

3.2 ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้

3.3 บทบาทหน้าที่ของแหล่งการเรียนรู้

3.4 มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้

3.5 มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ประเภทสวนสัตว์

ตอนที่ 4 สวนสัตว์สมัยใหม่

4.1 ความหมายของสวนสัตว์สมัยใหม่

4.2 บทบาทหน้าที่ของสวนสัตว์สมัยใหม่

4.3 องค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงานด้านการศึกษาของสวนสัตว์สมัยใหม่

4.4 ตัวอย่างสวนสัตว์ที่มีแนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาแบบสวนสัตว์

สมัยใหม่

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษา

1.1 ความหมายของการจัดการศึกษา

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545) กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบโดยมีเป้าหมายชัดเจน คือการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ โดยคาดหวังว่า คนที่มีคุณภาพจะทำให้สังคมมีความมั่นคง สงบสุข เจริญก้าวหน้าทันโลกแข่งขันกับสังคมอื่นในเวทีระหว่างประเทศได้ คนในสังคมมีความสุข มีความสามารถประกอบอาชีพการงานอย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์

จึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบโดยมีเป้าหมายชัดเจน เพื่อการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติ ฯลฯ

ตอนที่ 2 การศึกษาตลอดชีวิต

2.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา (2546) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย พัฒนาค้นให้ได้เรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ตามความสามารถของตนเอง เพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถทำงานและอยู่ร่วมกันในสังคม

อาชัญญา รัตนอุบล (2548) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการที่มีผลต่อการเรียนรู้ โดยวิธีการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพของตนโดยบุคคลนั้นมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

ทวีป อภิสัทธ์ (2554) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาเรียนรู้ของคนเรตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเรียนรู้ที่บูรณาการเอาการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบไว้ด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ทำให้มนุษย์เราสามารถเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

สุมาลี สังข์ศรี (2554) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ผลรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบทุกวิธีการ ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาและไม่เป็นทางการจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

จึงสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ทุกประเภทของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ที่ไม่จำกัดรูปแบบ สถานที่ และวิธีการ ซึ่งรวมถึงการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้นักบุคคลมีการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และคุณภาพชีวิต และสามารถปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในทุกช่วงชีวิต

2.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

2.2.1 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลมีโอกาสเรียนรู้ทุกช่วงชีวิต

2.2.2 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

2.2.3 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต

2.2.4 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลได้รับการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้

2.2.5 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับการงานช่วยให้นักบุคคลสามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป

2.2.6 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลมีความรู้และทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.2.7 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลมีอิสระในการเรียนรู้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเอง

2.2.8 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้นักบุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

2.2.9 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพึ่งพาตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้

2.2.10 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม

2.2.11 การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

2.2.12 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลและองค์กรในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.2.13 การศึกษาตลอดชีวิตช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

จึงสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญ คือ ทำให้บุคคลทุกคนได้รับโอกาสในการเรียนรู้ในทุกช่วงชีวิตของอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพการดำเนินชีวิตสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการงานและอาชีพ ทำให้มีความรู้และทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถ ทำให้พึ่งพา พัฒนาตนเอง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ รวมถึงมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจนเกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2554) กล่าวถึง หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ดังต่อไปนี้

2.3.1 การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงชีวิต ไม่ว่าจะบุคคลจะอยู่ในวัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ หรือวัยสูงอายุก็ตาม การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเอง สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ และจะช่วยให้บุคคลมีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต มีความรู้ในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

2.3.2 บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ความสามารถในการเรียนรู้ในการรับการศึกษาของบุคคลนั้นมิได้จำกัดเพียงเมื่อบุคคลอยู่ในวัยเรียน คือ ช่วงวัยเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเท่านั้น บุคคลที่อยู่ในวัยอื่นๆ เมื่ออายุมากขึ้น พัฒนาการทางร่างกายจะเป็นไปในทางลดลง แต่นั่นมิได้หมายความว่าบุคคลจะเรียนรู้ไม่ได้ เพียงแต่ว่าผู้จัดกิจกรรมการศึกษา

จะต้องจัดกิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพัฒนาการตามวัย ความสนใจ ความต้องการ และช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่เขา

2.3.3 การศึกษามีได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา การศึกษาจากโรงเรียนหรือจากมหาวิทยาลัยนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต ความรู้ที่ได้รับมาอาจนำมาใช้ได้บ้างแต่ไม่เพียงพอ บุคคลยังต้องเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เข้ามาในทุกช่วงชีวิต

2.3.4 การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมดซึ่งครอบคลุม การศึกษาทุกประเภท ทุกระดับ ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ การศึกษาแบบไม่เป็นทางการหรือการศึกษาตามอัธยาศัย

2.3.5 การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน การผสมผสานกันในแนวตั้ง หมายถึง การพิจารณาถึงช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งต้องผ่านช่วงชีวิตในวัยต่างๆ ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกช่วงวัย ทุกช่วงอายุตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรได้รับการศึกษาโดยตลอด และการศึกษาที่จัดให้แต่ละช่วงอายุควรมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน เช่น การศึกษาพื้นฐานควรจะต้องเตรียมผู้เรียนให้มีพื้นฐานด้านต่างๆ มีความพร้อมสำหรับการศึกษาในระดับต่อไป ส่วนการผสมผสานกันในแนวนอนนั้น นักการศึกษาพิจารณาที่แต่ละวัย แต่ละช่วงอายุของบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ดังนั้น ในช่วงวัยหนึ่งๆ บุคคลควรจะได้รับการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และทัศนคติ เพื่อจะช่วยให้บุคคลได้พัฒนาอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การศึกษาที่ควรจัดให้ควรเป็นการศึกษาทุกประเภทหรือทุกรูปแบบ จากแหล่งความรู้ผสมผสานกัน

2.3.6 การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในเมืองหรือชนบท มีฐานะดีหรือยากจน มีการศึกษาสูงหรือต่ำ มีอาชีพ แนนอนหรือผู้ว่างงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

2.3.7 การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลายในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ มีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเนื้อหา วิธีเรียน เวลาเรียน สถานที่เรียน

2.3.8 การศึกษามีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือก ได้ตัดสินใจตามความพร้อม ความสามารถ ความสนใจ ความสะดวก ของเขาเอง ไม่ควรกำหนดว่าทุกคนต้องศึกษาในสิ่งเดียวกัน กลุ่มเป้าหมายควรมีอิสระในการเลือก เรียนในสิ่งที่เขาสนใจ

2.3.9 สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีความจำเป็นมากที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ การสร้างแรงจูงใจนั้นต้องเริ่มที่การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจที่ ถูกต้อง การชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อบุคคลในทุกช่วงชีวิต การสร้างแรงจูงใจ อาจต้องใช้หลากหลายวิธีการ

2.3.10 ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ต้องให้เรียนรู้วิธีเรียน Learning How to Learn เนื้อหาความรู้มีการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาอยู่เสมอ ไม่นานความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายได้รับ ก็จจะล้าสมัย แต่ถ้าเขารู้วิธีที่จะหาความรู้เพิ่มเติมเขาก็จะเป็นผู้ทันเหตุการณ์

2.3.11 ให้การเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน กลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการดำรงชีวิตที่ดี มีอาชีพมั่นคง สามารถเผชิญปัญหา และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น สิ่งที่จะจัดให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ควรเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ ควรเป็นสภาพการณ์และปัญหาที่เขาต้องเผชิญ ในชีวิตจริง

2.3.12 บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต และเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้แก่ บุคคลสืบเนื่องต่อไปทุกช่วงอายุ

2.3.13 ชุมชนมีบทบาทสำคัญ เด็กจะได้เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน จาก กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในสังคม จากประเพณีวัฒนธรรม สถาบันศาสนา กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มการเมือง สถานประกอบการ สาธารณชน สถานที่ทำงานในลักษณะต่างๆ

2.3.14 การศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้ง หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันศาสนา ฯลฯ ร่วมมือกันจัดการศึกษาตลอดชีวิต

2.3.15 การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้ มนุษย์ ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ เพื่อที่จะแก้ปัญหา ในสมัยก่อนมนุษย์ ต้องเรียนรู้เพื่อที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้มีอาหารและดำรงชีวิตอยู่ได้ ในสมัยต่อมา มนุษย์ก็ยังเผชิญกับสภาพปัญหาต่างๆ มีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ ตลอดเวลา เพื่อเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

จึงสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยหลักการสำคัญ คือ เป็นเครื่องมือที่ ช่วยให้ผู้บุคคลพัฒนาตนเอง โดยที่มีได้จำกัดเพียงเมื่ออยู่ในวัยเรียนเท่านั้น แต่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เข้ามาในทุกช่วงชีวิต ซึ่งครอบคลุม การศึกษาทุกประเภทคือ ในระบบโรงเรียน นอกกระบบ และตามอัธยาศัย จำเป็นต้องได้รับ

การศึกษาตลอดทุกช่วงชีวิต ทั้งนี้ต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกัน และมีความยืดหยุ่น ทั้งในด้านเนื้อหา วิธีเรียน เวลาเรียน สถานที่เรียน โดยที่สามารถเลือกเรียนได้ตามความพร้อม ความสามารถ ความสนใจ ความสะดวกของตนเอง ต้องได้รับแรงจูงใจในการเรียน เรียนรู้วิธีที่จะหาความรู้เพิ่มเติม สามารถเรียนรู้จากสิ่งต่างๆ รอบตัว

2.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

สมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพควรมีแนวปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

- 2.4.1 กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน
- 2.4.2 ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
- 2.4.3 จัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ
- 2.4.4 จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้าง และประชาสัมพันธ์
- 2.4.5 ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน
- 2.4.6 เนื้อหาหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
- 2.4.7 วิธีการให้การศึกษาค้นคว้าความรู้ ควรมีความหลากหลายให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก
- 2.4.8 ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 2.4.9 พัฒนาครูให้รู้บทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
- 2.4.10 การวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง
- 2.4.11 สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้
- 2.4.12 สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน
- 2.4.13 ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

จึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพ ควรมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน เปิดกว้าง และประชาสัมพันธ์ ให้ทุกคนสามารถเป็นร่วมมือกันเป็นผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิต เนื้อหาหลักสูตรควรเกี่ยวข้องกับชีวิตจริง และสอดคล้องกับความต้องการ ควรมีวิธีการให้การศึกษาค้นคว้าที่หลากหลายสามารถเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก มีการใช้สื่อและเทคโนโลยี มีการพัฒนาครูให้รู้บทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสม สร้างแรงจูงใจในการ

เรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้ สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน และส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 3 แหล่งเรียนรู้

3.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

พรสวรรค์ วิษณุวงศ์ (2552) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ หรือ ศูนย์รวมต่างๆ ที่ประกอบด้วยบุคคลภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี เอกสารข้อมูลข่าวสารทางเทคโนโลยี แหล่งความรู้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนโดยมีครูเป็นผู้สอน พร้อมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ กำหนดการเรียนรู้ยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

ถวัลย์ มาศจรัส (2553) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนด้วยตนเองตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความสนใจใฝ่เรียนรู้และเป็นผู้ที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้ตลอดชีวิต โดยมีหลักการดำเนินงานที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเน้นแนวทางการเรียนของผู้เรียน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กล่าวว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศที่สร้างเสริมประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรม เพื่อมีจุดประสงค์ให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ มีความสนใจใฝ่รู้ และเป็นบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จึงสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ ศูนย์รวมวิทยาการ บุคคล ภูมิปัญญา ท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี เอกสารข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศ กิจกรรมและกระบวนการเรียนการสอนต่างๆ ที่มีกำหนดเวลาเรียนที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความสนใจใฝ่เรียนใฝ่รู้ และเป็นผู้ที่ใฝ่เรียนใฝ่รู้ตลอดชีวิต

3.2 ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2545) กล่าวว่า ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ ที่สามารถให้การศึกษาแก่ผู้เรียนทั้งในระบบ นอกกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย ดังต่อไปนี้

3.2.1 แหล่งการเรียนรู้ต้องสามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ทั้งการเรียนรู้ของตนในชุมชนที่มีแหล่งการเรียนรู้ของตนเองอยู่แล้ว และการเรียนรู้ของคนอื่นๆ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

3.2.2 เป็นแหล่งทำกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน

3.2.3 เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตรง

3.2.4 เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม

3.2.5 เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เต็มที่และทั่วถึง

3.2.6 สามารถเผยแพร่แก่ผู้เรียนในเชิงรุกสู่ทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัด และสะดวก

3.2.7 มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

3.2.8 มีสื่อประเภทต่างๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาอาชีพ

จึงสรุปได้ว่า ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ คือ สถานที่ที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการโดยการปฏิบัติจริง เป็นแหล่งทำกิจกรรม เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เป็นองค์กรเปิด สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุก มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน และมีสื่อประเภทต่างๆ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาอาชีพ

3.3 บทบาทหน้าที่ของแหล่งการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของแหล่งการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

3.3.1 การจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในทุกระดับและทุกกลุ่มเป้าหมาย

3.3.2 สร้างเสริมบรรยากาศในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.3.3 จัดทำสื่อที่ใช้ในการนำเสนอที่หลากหลาย ทั้งสื่อบุคคล คอมพิวเตอร์ และสื่ออื่นๆ

3.3.4 อบรมผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถจัดการศึกษาในแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.5 ประสานเชื่อมโยงความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน รวมทั้งตัวผู้เรียน เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จึงสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของแหล่งการเรียนรู้ คือ การจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย การสร้างเสริมบรรยากาศในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดทำสื่อที่ใช้ในการนำเสนอที่หลากหลาย การอบรมผู้เกี่ยวข้อง และการประสานเชื่อมโยงความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ

3.4 มาตรฐานของแหล่งการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวว่า มาตรฐานของการพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีดังนี้

3.4.1 คุณลักษณะและปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อนำไปสู่การประเมินศักยภาพและคัดเลือกแหล่งการเรียนรู้ประกอบด้วย

3.4.1.1 ความหลากหลายของทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้

3.4.1.2 ความโดดเด่นของทรัพยากรในแหล่งการเรียนรู้

3.4.1.3 ความเหมาะสมและเข้าใจในกิจกรรมภาคปฏิบัติ

3.4.1.4 ความน่าสนใจของทรัพยากรที่มีอยู่ในแหล่งการเรียนรู้

3.4.1.5 ความหลากหลายขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในแหล่งการเรียนรู้

3.4.1.6 ประสิทธิภาพในการดูแลรักษาสภาพแหล่งการเรียนรู้และ

สภาพแวดล้อม

3.4.1.7 ความเสมอภาคในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้

3.4.1.8 ความพร้อมของปัจจัยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ประเภท

วิทยากร/ผู้แนะนำ

3.4.1.9 ความพร้อมของปัจจัยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ประเภทสื่อ

เอกสาร

3.4.1.10 ความพร้อมของปัจจัยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ประเภทสื่อ

นิทรรศการ/ป้าย

3.4.2 หลักเกณฑ์การคัดเลือกแหล่งการเรียนรู้เพื่อกำหนดรูปแบบในการพัฒนาประกอบด้วย

3.4.2.1 มีทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย

- 3.4.2.2 มีสาระความรู้ที่หลากหลาย
- 3.4.2.3 มีวัตถุประสงค์ในการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามมาตรา 25
- 3.4.2.4 การเข้าถึงสะดวกและปลอดภัย
- 3.4.2.5 มีวิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้แนะนำ/ผู้สอน สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้
- 3.4.2.6 ทรัพยากรที่โดดเด่นและน่าสนใจ มีสาระการเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตร
- 3.4.2.7 มีการปฏิบัติกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง
- 3.4.2.8 มีเนื้อหาสาระทางวิชาการที่ทางโรงเรียน/มหาวิทยาลัยไม่มีหรือมีแต่เข้าถึงได้ยาก
- 3.4.2.9 ในกรณีของเอกชนผู้ครอบครองหรือเจ้าของแหล่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กล่าวว่า มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ประกอบด้วย

- 3.4.3 มาตรฐานด้านความเป็นแหล่งการเรียนรู้
- 3.4.3.1 หลักการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
- 3.4.3.1.1 โอกาสและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ การที่ผู้รับบริการทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงและได้รับการบริการที่เสมอภาคในทุกรูปแบบ
- 3.4.3.1.2 การมีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ การมีการทำงานแบบร่วมมือกับชุมชน ทุกภาคส่วนของสังคมในการสร้างแหล่งการเรียนรู้ และมีการสร้างเครือข่ายในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น
- 3.4.3.2 องค์ความรู้
- 3.4.3.2.1 มีการกำหนดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับบริบทของแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ การมีเนื้อหาสาระที่สนองความต้องการของผู้รับบริการ
- 3.4.3.3 ความเป็นพลวัตของแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ การมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจุบันและทันสมัย และมีการขยายตัวด้านรูปแบบการให้บริการที่หลากหลาย

3.4.4 มาตรฐานด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้

3.4.4.1 ความพร้อมด้านปัจจัย

3.4.4.1.1 ความพร้อมด้านงบประมาณและทรัพยากร มีสื่อการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีจำนวนเพียงพอและจำเป็นต่อการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

3.4.4.1.2 ความพร้อมด้านพื้นที่ อาคาร และสถานที่ โดยต้องมีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ มีระบบการรักษาความสะอาดและความปลอดภัย พื้นที่ให้บริการมีความเหมาะสมกับจำนวนผู้รับบริการ และมีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3.4.4.1.3 ความพร้อมด้านบุคลากร โดยมีจำนวนเพียงพอสำหรับการดำเนินงาน และบุคลากรมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้

3.4.4.2 การวางระบบบริหารจัดการ

3.4.4.2.1 มีการวางระบบบริหาร การกำกับ ติดตาม และประเมินการปฏิบัติงาน

3.4.4.2.2 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

3.4.4.2.3 มีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3.4.4.2.4 มีการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร

3.4.4.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.4.4.3.1 มีการวางระบบประกันคุณภาพการจัดการเรียนรู้

3.4.4.3.2 มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ

3.4.4.3.3 มีการจัดทำสื่อ/เอกสารสำหรับการเรียนรู้

3.4.4.3.4 มีการจัดผู้แนะนำและให้คำปรึกษาสำหรับการเรียนรู้

3.4.4.4 การปรับปรุงพัฒนาการบริการ

3.4.4.4.1 มีการประเมินผลการให้บริการตามเป้าหมายที่กำหนด

3.4.4.4.2 มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาการให้บริการ

3.4.5 มาตรฐานด้านผลการจัดการเรียนรู้และผลกระทบ

3.4.5.1 ผลการจัดการเรียนรู้และผลกระทบ

3.4.5.1.1 ร้อยละของผู้รับบริการที่มีความพึงพอใจ

3.4.5.1.2 ผลการเรียนรู้ที่เกิดกับผู้รับบริการ

3.4.5.1.3 ผลกระทบจากการจัดแหล่งการเรียนรู้

3.4.5.1.4 การพัฒนาการเรียนรู้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชนและสังคม

จึงสรุปได้ว่า มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ ควรมีการพิจารณาถึงคุณลักษณะและปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มาตรฐานด้านความเป็นแหล่งการเรียนรู้ มาตรฐานด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ และมาตรฐานด้านผลการจัดการเรียนรู้และผลกระทบ

3.5 มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ประเภทสวนสัตว์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กล่าวว่า มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ประเภทสวนสัตว์ในประเทศไทยได้กำหนดแนวทางในการบริหารจัดการ ที่จะนำไปสู่มาตรฐานการจัดการแหล่งเรียนรู้ของ World Association of Zoos and Aquariums (WAZA) 6 ด้าน ดังนี้

3.5.1 การกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการ ได้แก่

3.5.1.1 สวนสัตว์ทุกแห่งควรมีการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ และแผนงานของการบริหารจัดการที่สอดคล้องกัน

3.5.1.2 ควรกำหนดแนวทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างองค์กร สถานที่แสดงสัตว์ การบริการกลุ่มลูกค้า การสัตวบาล การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดการเทคโนโลยี เครื่องมือวัสดุและอุปกรณ์ และการจัดการศึกษาอย่างชัดเจนและเหมาะสม

3.5.1.3 สวนสัตว์ทุกแห่งจะต้องกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานของสวนสัตว์ จัดทำมาตรฐานการจัดการแหล่งการเรียนรู้

3.5.1.4 การจัดตั้งสวนสัตว์จะต้องถูกต้องตามกระบวนการที่กฎหมายระบุไว้

3.5.2 การบริหารจัดการทรัพยากร เช่น สัตว์ พืช บุคลากร สถานที่ และงบประมาณ เพื่อสร้างการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยสวนสัตว์จะต้องคำนึงถึง

3.5.2.1 การบริหารงบประมาณทั้งด้านรายรับและรายจ่าย

3.5.2.2 การจัดทำแผนอัตรากำลังของบุคลากร

3.5.2.3 การจัดวิทยากรแนะนำ

3.5.2.4 การจัดป้ายบอกรายละเอียดสาระความรู้

3.5.2.5 การแสดงที่สอดแทรกสาระความรู้และความบันเทิง

3.5.3 การจัดตั้งและขยายเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นระบบมีประสิทธิภาพ โดยสวนสัตว์แต่ละแห่งจะต้องคำนึงถึง

3.5.3.1 การขยายเครือข่ายไปยังองค์การสวนสัตว์ต่างประเทศ

3.5.3.2 การประสานสัมพันธ์และความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ เช่น สวนสัตว์ในประเทศ สถาบันการศึกษา หน่วยงานสวนสัตว์ระหว่างประเทศ องค์กรส่วนปกครองท้องถิ่น

3.5.4 การพัฒนาบุคลากรในแหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยสวนสัตว์แต่ละแห่งจะต้องคำนึงถึง

3.5.4.1 การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมขององค์การสวนสัตว์

3.5.4.2 การจัดส่งบุคลากรไปศึกษาดูงาน

3.5.4.3 การจัดอบรมเพิ่มความรู้ ทักษะ เจตคติ ให้แก่บุคลากร

3.5.4.4 การจัดอบรมเพิ่มความรู้ ทักษะ เจตคติ ให้แก่มัคคุเทศก์ ยุวมัคคุเทศก์ และอาสาสมัคร

3.5.5 การจัดองค์ประกอบการเรียนรู้ ประกอบด้วย

3.5.5.1 การสร้างความหลากหลายและความโดดเด่นของทรัพยากรในสวนสัตว์เพื่อการเรียนรู้ โดยจะต้องคำนึงถึงการออกแบบสวนสัตว์ที่เหมาะสมและปลอดภัย และจำนวนชนิดและปริมาณของสัตว์ตามขนาดของสวนสัตว์

3.5.5.2 การสร้างความหลากหลายขององค์ความรู้ที่มีอยู่ในสวนสัตว์ เช่น การจัดระบบข้อมูลให้เป็นหมวดมาตรฐาน สะดวกในการนำไปใช้ ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิทยากร ผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางของแหล่งการเรียนรู้แต่ละประเภท

3.5.5.3 ความพร้อมด้านสถานที่ โดยสวนสัตว์แต่ละแห่งจะต้องคำนึงถึง

3.5.5.3.1 ลักษณะทางกายภาพ เช่น อาคาร สถานที่ สถาปัตยกรรมทัศนสภาพสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้

3.5.5.3.2 ความปลอดภัยของสถานที่ที่ใช้ในการให้บริการการเรียนรู้

3.5.5.3.3 พื้นที่ที่เหมาะสมและความสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.5.5.3.4 การจัดแหล่งศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมในแหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดเฉพาะมุมความรู้ ศูนย์บริการข้อมูลและสารสนเทศ

3.5.6 การสนับสนุนทางการศึกษา การสร้างสื่อ นวัตกรรมและกิจกรรม เพื่อการศึกษาที่ทันสมัย โดยสื่อการศึกษาและการจัดกิจกรรมของสวนสัตว์ ประกอบด้วยโบรชัวร์ แผน

ที่ สื่อซีดีรอม เว็บไซต์ หนังสือพิมพ์สวนสัตว์ รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ เอกสารวิชาการ วารสารและจุลสาร กิจกรรมการแสดงสัตว์ จดหมายข่าว รถโมบาย Outreach Program วีดิทัศน์ ป้ายชื่อสัตว์ ป้ายบอกคุณลักษณะของสัตว์ ป้ายถามตอบ ป้ายสื่อความหมาย ป้ายแนะนำ และ ป้ายเตือน วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ หนังสือสวนสัตว์ Teacher Resource Guide ใบความรู้ เทปวีดีโอ หลักสูตร คู่มือสำหรับอาสาสมัคร ชุดกิจกรรมพิเศษเฉพาะกลุ่ม เช่น เยาวชน ครอบครัว ชิ้นส่วนของสัตว์เพื่อการเรียนรู้ ตัวอย่างสัตว์มีชีวิตที่ใช้ในการเรียนรู้เบ็ดเตล็ด สติกเกอร์ ตัวอย่างของพืช วิทยากร จักรยาน และอาสาสมัคร และควรมีการสร้างผลงานวิจัยทาง วิชาการ การประชุมทางวิชาการ การประชุมสัมมนา และการประชุมปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านการศึกษาในระบบ นอกกระบบ ตามอัธยาศัย การ สนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาให้เข้ามาฝึกงานในสวนสัตว์ การจัดทำหลักสูตรที่ สนับสนุนการศึกษาในระบบ การจัดทำหลักสูตรที่เกี่ยวกับการจัดการสวนสัตว์เพื่อสนับสนุน การศึกษานอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

จึงสรุปได้ว่า มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ประเภทสวนสัตว์ ประกอบด้วย การกำหนด นโยบายและแผนปฏิบัติการ การบริหารจัดการทรัพยากร การจัดตั้งและขยายเครือข่ายการเรียนรู้ที่ เป็นระบบมีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลากรในแหล่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การจัด องค์ประกอบการเรียนรู้ และการสนับสนุนทางการศึกษา การสร้างสื่อ นวัตกรรม และกิจกรรม เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต

ตอนที่ 4 สวนสัตว์สมัยใหม่

4.1 ความหมายของสวนสัตว์สมัยใหม่

Sandford (1984) กล่าวว่า สวนสัตว์สมัยใหม่ เป็นสถานที่อาศัยที่ปลอดภัยของ สัตว์ที่นำมาจัดแสดงและเป็นสถานที่สำหรับเพาะขยายพันธุ์และศึกษาวิจัยด้านพฤติกรรม และ เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์

Hutchins and Smith (2003) กล่าวว่า สวนสัตว์สมัยใหม่ หมายถึง สถานที่ที่ มุ่งเน้นการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์สัตว์ที่จัดแสดง ให้การศึกษาแก่สาธารณชน และรักษาสวัสดิภาพของ สัตว์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ZSL (2012) กล่าวว่า สวนสัตว์สมัยใหม่ หมายถึง สวนสัตว์ที่ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ เลี้ยงสัตว์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หากแต่ช่วยในการอนุรักษ์สัตว์ป่าและแหล่งที่อยู่อาศัยตาม

ธรรมชาติ เนื่องจากสัตว์ป่าสูญพันธุ์ไปจากแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติมากขึ้น และอาจสูญพันธุ์ไปจากโลกหากไม่มีการอนุรักษ์และเพาะขยายพันธุ์ในสวนสัตว์

สรุปได้ว่า สวนสัตว์สมัยใหม่ หมายถึง สถานที่ที่ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หากแต่ยังมีบทบาทครอบคลุมในด้านการอนุรักษ์ การวิจัย การให้การศึกษา และการดูแลสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของสัตว์ ทั้งนี้บทบาทด้านการศึกษามุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึก พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อช่วยในการอนุรักษ์สัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อม

4.2 บทบาทหน้าที่ของสวนสัตว์สมัยใหม่

Sandford (1984) กล่าวว่า บทบาทของสวนสัตว์สมัยใหม่ ได้แก่ การอนุรักษ์ การเป็นแหล่งทรัพยากรด้านการศึกษา และการวิจัย ทั้งนี้บทบาทด้านการศึกษาเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์ป่าและระบบนิเวศที่เปราะบาง

Reade and Waran (1996) กล่าวว่า สวนสัตว์สมัยใหม่มีภารกิจหลัก ได้แก่ การดูแลสวัสดิภาพของสัตว์ การอนุรักษ์ การศึกษา การวิจัย และการพักผ่อนหย่อนใจ โดยภารกิจด้านการศึกษาจะมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การดำเนินงานของสวนสัตว์สมัยใหม่เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับนโยบายขององค์การสากลด้านการอนุรักษ์ต่างๆ อาทิ องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature, IUCN) และองค์การอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity, CBD)

EAZA (2001) กล่าวว่า บทบาทหลักของสวนสัตว์สมัยใหม่ ได้แก่ บทบาทด้านการอนุรักษ์ และด้านการให้การศึกษา และอธิบายว่าการอนุรักษ์จะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้รับการศึกษาและเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์ชนิดต่างๆ ที่กำลังตกอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์จนเกิดแรงบันดาลใจที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

Hutchins and Smith (2003) กล่าวว่า บทบาทหลักของสวนสัตว์สมัยใหม่ ได้แก่ บทบาทด้านการวิจัย การอนุรักษ์ และการให้การศึกษา โดยอธิบายว่าสวนสัตว์ชั้นนำของโลกในศตวรรษที่ 21 ควรจะมีโปรแกรมหรือกิจกรรมการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ที่ทำให้ประชาชนเกิดแรงบันดาลใจที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ทั้งนี้สวนสัตว์ชั้นนำดังกล่าวควรมีความร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ทั้งระดับ

ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา เพื่อที่จะบูรณาการการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์เข้าไป
บรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ

Adelaide Zoo Education Service (2009) กล่าวว่า สวนสัตว์สมัยใหม่มี
วัตถุประสงค์หลัก 4 ข้อ คือ การอนุรักษ์ การให้การศึกษา การวิจัย และการพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่
การให้การศึกษา มีเป้าหมายในการเสริมสร้างจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจของผู้เยี่ยมชมเกี่ยวกับ
สัตว์ สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ พร้อมกันกับการกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อ
ช่วยในการอนุรักษ์

Fernandez et al (2009) กล่าวว่า สวนสัตว์สมัยใหม่ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วย
บทบาทหลัก 5 ข้อ ที่มีความเกี่ยวข้องระหว่างกัน ได้แก่ บทบาทด้านการให้ความสำคัญต่อสวัสดิ
ภาพและคุณภาพชีวิตของสัตว์ (Animal Welfare) การอนุรักษ์ (Conservation) การให้การศึกษา
(Education of the Public) การวิจัย (Research) และ การพักผ่อนหย่อนใจ
(Recreation/Entertainment)

สรุปได้ว่า สวนสัตว์สมัยใหม่มีบทบาทหน้าที่หลัก ได้แก่ บทบาทด้านการอนุรักษ์
การวิจัย การให้การศึกษา และการพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงการดูแลสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิต
ของสัตว์ ทั้งนี้บทบาทด้านการศึกษามุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึก
เกี่ยวกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อม พร้อมกับกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ
มนุษย์เพื่อช่วยในการอนุรักษ์

4.3 องค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงานด้านการศึกษาของสวนสัตว์สมัยใหม่

จากการศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญของโดย สมาคมสวนสัตว์และพิพิธภัณฑ
สัตว์น้ำโลก (WAZA, 1993) สมาคมสวนสัตว์และพิพิธภัณฑสัตว์น้ำแห่งยุโรป (EAZA, 2010) และ
สมาคมสวนสัตว์แห่งลอนดอน (ZSL, 2012) สรุปได้ว่าการดำเนินงานด้านการศึกษาของสวนสัตว์
สมัยใหม่ ดังต่อไปนี้

4.3.1 สวนสัตว์ต้องมีเอกสารหลักในการดำเนินงานขององค์กร นโยบายด้าน
การศึกษา และแผนยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาที่เป็นลายลักษณ์อักษร

4.3.1.1 นโยบายด้านการศึกษาของสวนสัตว์ควรสอดคล้องกับยุทธศาสตร์
การอนุรักษ์ของสวนสัตว์และพิพิธภัณฑสัตว์น้ำโลก และมีระบบการติดตามตรวจสอบว่าสวนสัตว์
ได้มีการดำเนินงานตามนโยบายด้านการศึกษา อาทิ การดำเนินการโครงการต่างๆ จำนวน
ผู้เข้าร่วมในโครงการต่างๆ ตลอดจนกระบวนการในการประเมินและการวิจัยทางการศึกษา

4.3.1.2 แผนยุทธศาสตร์/แผนการดำเนินงานด้านการศึกษาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีการทบทวนและปรับแผนยุทธศาสตร์ให้ทันสมัยอยู่เสมอ และมีการนำผลการประเมินมาใช้ในการวางแผนและปรับปรุงการดำเนินงานด้านการศึกษาในระยะยาวในอนาคต สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือบุคลากรทุกคนจากทุกฝ่ายในสวนสัตว์ รวมทั้งลูกจ้าง และอาสาสมัคร ควรได้รับการแนะนำเกี่ยวกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ด้านการศึกษา และการอนุรักษ์ ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าบุคลากรทุกคนได้ปฏิบัติงานของตนเพื่อมุ่งสู่จุดหมายเดียวกันขององค์กร

4.3.2 บุคลากรด้านการศึกษาและการฝึกอบรม บุคลากรควรมีจำนวนพอเหมาะกับขนาดของสวนสัตว์ บุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องมีความคุ้นเคยกับงานให้การศึกษาและควรผ่านการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษามาแล้ว สวนสัตว์ควรจัดทำแผนการฝึกอบรมและสนับสนุนการพัฒนาทักษะเฉพาะด้านของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและอาสาสมัครทุกคนเพื่อให้การดำเนินงานในทุกๆ ด้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างมืออาชีพมากที่สุด นอกเหนือจากที่บุคลากรฝ่ายการศึกษาแล้ว สวนสัตว์ยังสามารถเสนอหรือชักชวนให้นิสิตนักศึกษาหรืออาสาสมัครเข้ามาร่วมงาน ฝึกงาน หรือช่วยงานการศึกษาของสวนสัตว์

4.3.3 รูปแบบของกิจกรรมด้านการศึกษา การให้การศึกษาของสวนสัตว์เป็นการศึกษาตลอดชีวิต ที่ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มุ่งเน้นให้มีความกว้างขวางครอบคลุมมากกว่าที่มีอยู่ในโปรแกรมหรือหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษา

กิจกรรมการศึกษาต่างๆ (รวมทั้งสื่อของสวนสัตว์) อาทิ การบรรยาย การนำชม การสาธิต การจัดการจัดแสดง การจัดนิทรรศการ การรณรงค์ การจัดโปรแกรมการศึกษา/การจัดทำหลักสูตรสำหรับนักเรียน/นักศึกษาระดับชั้นต่างๆ การจัดค่ายเยาวชน การฝึกงานของนิสิต/นักศึกษา การจัดโปรแกรมการอบรมบุคลากร การจัดกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายจำเพาะ การจัดกิจกรรมสำหรับความต้องการเฉพาะกลุ่ม การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการจัดประชุม/สัมมนาทางวิชาการ

เนื่องจากผู้เยี่ยมชมสวนสัตว์ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ มากมาย เช่น ผู้เยี่ยมชมทั่วไป ประชาชนในท้องถิ่น ครอบครัว กลุ่มผู้เยี่ยมชมที่มีอายุต่างๆ กัน กลุ่มเพื่อน กลุ่มวัยรุ่น/กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มผู้ที่ด้อยการศึกษา กลุ่มนักเรียนนักศึกษาจากสถานศึกษาที่มีความหลากหลายของอายุและความสามารถ ตั้งแต่ระดับเตรียมอนุบาล จนถึงระดับมหาวิทยาลัย กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มครู-อาจารย์ กลุ่มผู้บริหาร/ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจจากหน่วยงานต่างๆ กลุ่มผู้นำ

ทางด้านธุรกิจ กลุ่มลูกค้า/ผู้บริโภคต่างๆ และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างประเทศ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และต่างความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้สนใจด้านสวนสัตว์ที่สืบค้น หรือได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการศึกษาของสวนสัตว์ผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งสิ่งตีพิมพ์และเว็บไซต์ ดังนั้นการให้การศึกษาของสวนสัตว์จึงควรครอบคลุมถึงผู้เยี่ยมชม/ผู้สนใจทุกกลุ่ม และการเยี่ยมชมในทุกภาคส่วนของสวนสัตว์

การศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษาด้วยตนเอง สวนสัตว์จะต้องสามารถรองรับผู้เยี่ยมชมกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลาย การศึกษาในลักษณะนี้สวนสัตว์ควรสร้างสภาพแวดล้อม และสื่อต่างๆ ทางการศึกษาที่หลากหลาย น่าสนใจ น่าติดตาม เข้าใจง่าย หรืออาจเป็นสื่อการเรียนรู้ลักษณะที่ผู้ชมได้มีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมเข้าใจ เข้าถึงมิติทางธรรมชาติ และนำไปสู่การดำเนินชีวิตประจำวันที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสัตว์ป่า

สำหรับการศึกษาในระบบ สวนสัตว์ต้องดำเนินการเพื่อรองรับและดึงดูดกลุ่มสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ ให้ใช้สวนสัตว์ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ ผ่านการใช้สื่อประเภทต่างๆ ที่น่าสนใจ การอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการ วิชา และทรัพยากรต่างๆ สวนสัตว์ควรเป็นห้องเรียนที่มีชีวิต ที่มีการจัดการศึกษาภายในสวนสัตว์ที่เฉพาะ โดยจัดทำให้ตรงกับความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่ม สวนสัตว์สามารถจัดการเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยการจัดทำโครงการต่างๆ ที่จำเพาะเจาะจงไปยังกลุ่มครูอาจารย์ และช่วยพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้แน่ใจว่าวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ได้รวมเข้าไปในระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนและสถาบันการศึกษา นอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมให้มีนิสิตนักศึกษาฝึกงาน ร่วมฝึกสอน หรือร่วมสังเกตการณ์การปฏิบัติงานด้านการศึกษาของสวนสัตว์ได้อีกทางหนึ่งด้วย ในทางกลับกันบุคลากรทางการศึกษาของสวนสัตว์ควรช่วยเผยแพร่ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ทัศนคติเชิงบวก ตลอดจนการทำงานเพื่อสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย สู่ชุมชนหรือสาธารณชน

ในการดำเนินงานด้านการศึกษาทั้งในระบบและตามอัธยาศัยนั้น สวนสัตว์สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานดังกล่าวโดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาต่างๆ องค์กร หน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ทั้งระดับกระทรวงและระดับอื่นๆ เพื่อออกแบบและจัดทำโปรแกรมการศึกษาที่เหมาะสมให้กับคนทุกช่วงอายุและความสามารถ ทั้งนี้สำหรับผู้เยี่ยมชมบางส่วน สวนสัตว์อาจเป็นแหล่งข้อมูลด้านการศึกษาปฐมภูมิ ที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์ป่าโดยตรง และเมื่อใดก็ตามที่เป็นไปได้ สวนสัตว์ควรให้การศึกษาที่เชื่อมโยงถึงปัญหาการกระทำผิดกฎหมาย

เกี่ยวกับสัตว์ป่าในแต่ละท้องถิ่น เช่น การล่าช้างป่าเพื่อเอางาในประเทศไทย การล่าสัตว์เพื่อกินเนื้ออย่างผิดกฎหมายในแอฟริกาและการทำการประมงที่มากเกินไปในทวีปยุโรป เป็นต้น

นักวิชาการศึกษาหรือบุคลากรที่ผ่านการอบรมทางการศึกษาแล้วอาจปฏิบัติงานเชิงรุกด้านการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ในชุมชน อาทิ การจัดโครงการศึกษาในโรงเรียน/สถาบันการศึกษา สถานสงเคราะห์เด็กและผู้สูงอายุ หรือช่วยการดำเนินงานโครงการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมื่อมีการสาธิตหรือการจัดแสดงเกี่ยวกับสัตว์รวมอยู่ในส่วนหนึ่งของโครงการหรือโปรแกรมการให้การศึกษา กิจกรรมเหล่านั้นต้องมีการสื่อสารหรือให้ข้อมูลทางด้านการศึกษาหรือการอนุรักษ์รวมเข้าไปด้วย (ทั้งนี้การจัดแสดงสัตว์ ควรเป็นไปในลักษณะที่อธิบายหรือให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความสามารถหรือพฤติกรรมตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดนั้นๆ แต่ไม่ควรเป็นไปในลักษณะของการแสดงหรือพฤติกรรมที่ผิดธรรมชาติหรือการแสดงที่เลียนแบบพฤติกรรมของมนุษย์ ในการจัดแสดงหรือให้การศึกษาเกี่ยวกับสัตว์นั้น ต้องมีความระมัดระวังมิให้ผู้เยี่ยมชมเกิดความประทับใจในแง่ที่ทำให้เกิดความคิดที่จะหาสัตว์เหล่านั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์จากต่างประเทศมาเป็นสัตว์เลี้ยง ในทางกลับกันควรให้ความรู้และเหตุผลว่าเหตุใดสัตว์เหล่านั้นรวมถึงสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์จึงต้องรวบรวมไว้ในสวนสัตว์ อันรวมถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ อาทิ การสูญเสียถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติและการค้าสัตว์ป่าและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ป่า นอกจากนี้โครงการการเพาะขยายพันธุ์ที่ประสบความสำเร็จ ตลอดจนโครงการปล่อยสัตว์คืนสู่ถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติควรได้รับการกล่าวถึงในการให้การศึกษาด้วย)

4.3.4 สื่อการศึกษาประเภทต่างๆ และความถูกต้องของข้อมูล สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นในสวนสัตว์ ล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งการสื่อสารข้อมูลด้านการศึกษาที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง แต่ทั้งนี้สวนสัตว์ต้องกระทำในทุกวิถีทางเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อให้ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชมหรือผู้สนใจ ผ่านการใช้สื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้นและกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์

ประเภทของสื่อหรือวิธีการในการสื่อความหมายที่ผู้เยี่ยมชมและผู้สนใจทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ อาทิ ป้าย สัญลักษณ์หรือเครื่องหมาย การจัดแสดงที่ผู้เยี่ยมชมได้มีส่วนร่วม สื่อวีดิทัศน์ เว็บไซต์ เครือข่ายสังคมออนไลน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อาทิ แผ่นพับ แผนที่/คู่มือเยี่ยมชมสวนสัตว์ คู่มือสำหรับครู และชุดรวมสื่อต่างๆ ของสวนสัตว์ ที่ควรจัดไว้ทั้งสำหรับการแจกหรือจัดจำหน่ายแก่ผู้สนใจ

สื่อทุกรูปแบบหากเป็นไปได้ควรเชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาในระดับประเทศ สื่อการศึกษาสำคัญ หากเป็นไปได้ควรจัดทำให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาต่างชาติ และสิ่งสำคัญ

อย่างยิ่งก่อนที่จะนำเสนอสื่อต่อสาธารณะ สื่อต่างๆ เหล่านี้ควรได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาทางวิชาการ และความทันสมัยของข้อมูล

สำหรับในส่วนแสดงสัตว์ สวนสัตว์จะต้องมีการให้ข้อมูลความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสัตว์แต่ละชนิดที่จัดแสดง ซึ่งอย่างน้อยควรจะต้องมีชื่อของสัตว์ (ทั้งชื่อวิทยาศาสตร์และชื่อสามัญ) ลักษณะของถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ลักษณะทางชีววิทยาที่สำคัญ และรายละเอียดของสถานภาพในการอนุรักษ์ ดังนั้นสัตว์ในสวนสัตว์ต้องได้รับการจำแนกชนิดถูกต้องและชัดเจน สัตว์ที่มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์และสัตว์ที่อยู่ในโครงการวิจัยด้านการขยายพันธุ์ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ควรมีการให้ความสำคัญทางด้านการศึกษาในฐานะที่เป็นสัตว์ชนิดเด่นของสวนสัตว์

4.3.5 สิ่งอำนวยความสะดวก/สิ่งสนับสนุนด้านการศึกษา สวนสัตว์จะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมเพื่อโดยต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในด้านการจัดการศึกษา อาทิ ห้องสมุด ห้องบรรยาย ศูนย์การศึกษา/เรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ และสิ่งสนับสนุนอื่นๆ

ห้องสมุดของสวนสัตว์ควรมีขนาดเหมาะสมกับขนาดของสวนสัตว์ และควรมีไว้ใช้สำหรับการอ้างอิงข้อมูลทางการศึกษา โดยที่บุคลากรของสวนสัตว์ทุกคนและหากเป็นไปได้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใช้ห้องสมุดได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้หนังสือ วารสารที่ทันสมัย และสื่อต่างๆ ด้านการศึกษาภายในห้องสมุด สามารถช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่บุคลากรของสวนสัตว์และทำให้สามารถเข้าถึงแนวโน้มของงานด้านการศึกษา/ด้านชีววิทยาและการอนุรักษ์ และในขณะเดียวกันก็ทำให้บุคลากรของสวนสัตว์ได้มีแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่ถูกต้องสำหรับให้ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชมสวนสัตว์

4.3.6 การดำเนินงานร่วมกับฝ่ายอื่นๆ ฝ่ายการศึกษาของสวนสัตว์ควรมีการดำเนินงานร่วมกับส่วนอื่นๆ ในสวนสัตว์เพื่อให้งานด้านการศึกษาและงานด้านอื่นๆ บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร อาทิ ฝ่ายจัดแสดงสัตว์ สวนสัตว์ควรมีการเน้นย้ำว่าโครงการด้านการศึกษาจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสัตว์ในสวนสัตว์ได้รับการจัดแสดงในส่วนแสดงที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและดีที่สุดที่ทำให้สัตว์เหล่านั้นสามารถอยู่อาศัยในสภาพที่เป็นธรรมชาติมากที่สุดและส่งผลให้สัตว์มีพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้หากสัตว์ในส่วนแสดงต่างๆ อยู่ในสภาพที่มีความทุกข์ทั้งทางร่างกายและ/หรือทางด้านจิตใจ ก็จะทำให้งานทางด้านการศึกษาไม่ได้ออกผลเท่าที่ควร อีกทั้งยังทำให้เสียภาพพจน์ด้านการศึกษาเชิงอนุรักษ์อีกด้วย ดังนั้นงานด้านการสื่อความหมายหรือให้การศึกษา ควรเป็นส่วนหนึ่งของงานด้านการจัดแสดงสัตว์ โดยบุคลากรด้านการศึกษามีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการวางแผน

และการออกแบบการจัดสวนแสดงสัตว์และกระบวนการวางแผนการรวบรวมสัตว์ชนิดต่างๆ ไว้ในสวนสัตว์

งานให้การศึกษา มีส่วนสำคัญมากในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการด้านการอนุรักษ์ในพื้นที่ต่างๆ ทั้งนี้โครงการอนุรักษ์สัตว์ป่าในถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาตินั้น ในระยะยาวอาจประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการปกป้องดูแลถิ่นที่อยู่และสัตว์ต่างๆ เหล่านั้นของชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนอื่นๆ อาทิ การซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ และการปลูกต้นไม้ร่วมกัน เป็นต้น

ฝ่ายงานบริการนักท่องเที่ยว และฝ่ายการศึกษาควรร่วมมือกับการวางแผนงานบริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เยี่ยมชมสวนสัตว์ทั่วไปและกลุ่มผู้ที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษาของสวนสัตว์ ในการรองรับด้านสถานที่ ยานพาหนะ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.3.7 การเข้าร่วมกับเครือข่ายด้านการศึกษา สวนสัตว์ควรเข้าร่วมภาคีเครือข่ายของงานด้านการศึกษาของสวนสัตว์ หรือกระตุ้นให้บุคลากรทางการศึกษาและบุคลากรฝ่ายอื่นๆ ของสวนสัตว์เข้าร่วมในเครือข่ายของการศึกษาระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ เช่น สมาคมนักวิชาการศึกษาสวนสัตว์นานาชาติ (International Zoo Educators Association, IZE) เพื่อให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือหรือร่วมมือกันในงานด้านการศึกษาที่ทันต่อยุคสมัย ซึ่งนอกจากการพบปะระหว่างกันภายในเครือข่ายแล้ว ยังสามารถใช้สื่อต่างๆ เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือช่องทางติดต่อสื่อสารอื่นๆ ทั้งนี้สวนสัตว์ต่างๆ สามารถทำงานร่วมกันกับเครือข่ายสมาคมนักวิชาการศึกษาสวนสัตว์นานาชาติ เพื่อจัดทำโปรแกรมหรือโครงการด้านการศึกษาที่มีลักษณะไปในทางเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นจิตสำนึกและกระตุ้นกิจกรรมหรือการดำเนินชีวิตที่คำนึงถึงการอนุรักษ์

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการแลกเปลี่ยนทักษะ ความรู้ และประสบการณ์กับบุคลากรของหน่วยงานอื่นๆ ที่มีบทบาทหน้าที่ ภารกิจ และกิจกรรมในองค์กรที่ใกล้เคียงกัน เช่น สวนสัตว์และพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำแห่งอื่นๆ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นต้น

4.3.8 การประเมินงานด้านการศึกษา สวนสัตว์ควรมีระบบการประเมินงานด้านการศึกษาและการฝึกอบรมที่ชัดเจน เนื่องจากผลจากการประเมินสามารถสะท้อนถึงศักยภาพการเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ที่ดี มีการเห็นคุณค่าและประโยชน์ของสัตว์ป่า และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์

เทคนิควิธีที่ใช้ในระบบการประเมินงานด้านการศึกษามักประกอบด้วย การประเมินเปรียบเทียบระหว่างประสิทธิภาพทางด้านการให้การศึกษาของการจัดแสดงสัตว์ต่างๆ การสำรวจความคิดเห็น การทำแบบสอบถาม การสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกด้านการอนุรักษ์ และความพึงพอใจของผู้เยี่ยมชมสวนสัตว์ บันทึกยอดการขายสินค้าในสวนสัตว์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสารหรือการรณรงค์ทางการศึกษา บันทึกยอดเงินบริจาคที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ การตอบสนองต่อข้อตกลง คำสัญญา หรือการขอความร่วมมือต่างๆ บันทึกเกี่ยวกับสื่อที่จัดทำขึ้นเผยแพร่ และการตอบสนองหรือข้อเสนอแนะของครู/อาจารย์ที่มีต่อโปรแกรมด้านการศึกษาในระบบของสวนสัตว์

เมื่อมีการประเมินการดำเนินงานด้านการศึกษา สวนสัตว์ควรรายงานวิธีการที่ใช้ และผลจากการประเมินไว้สำหรับหน่วยงานในสวนสัตว์เอง และจัดทำเป็นเอกสารตีพิมพ์สำหรับเผยแพร่แก่สวนสัตว์และพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำต่างๆ มีการนำเสนอผลการประเมินงานในที่ประชุมวิชาการ เช่น งานประชุมวิชาการของสมาคมนักวิชาการศึกษาสวนสัตว์นานาชาติ (International Zoo Educators Association, IZE) ที่จัดขึ้นทุกๆ 2 ปี รวมถึงนำเสนอในที่ประชุมของหน่วยงานเครือข่ายในระดับภูมิภาค

การประเมินงานด้านการศึกษายังมีความสำคัญต่อการติดตามตรวจสอบการทำงานด้านการสื่อความหมาย การวางแผนและปรับปรุงการดำเนินงานด้านการศึกษา การจัดแสดงสัตว์ชนิดต่างๆ การพัฒนาทรัพยากร/ระบบการให้บริการที่มีอยู่ในสวนสัตว์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวของสวนสัตว์

การประเมินงานด้านการศึกษามักจัดทำโดยบุคลากรด้านการศึกษา นักวิจัย ตลอดจนบุคลากรด้านการตลาด อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นที่ได้รับจากบุคคลภายนอกสวนสัตว์ย่อมมีคุณค่าสูงสุดในการสะท้อนผลการดำเนินงานด้านการศึกษา

จึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินงานด้านการศึกษาของสวนสัตว์สมัยใหม่ ประกอบด้วย การมีนโยบายด้านการศึกษา และแผนยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาที่เป็นที่สามารถใช้ได้จริง มีบุคลากรด้านการศึกษาเพียงพอกับขนาดสวนสัตว์ รูปแบบของกิจกรรมด้านการศึกษาคอบคลุมการศึกษาตลอดชีวิต สื่อการศึกษาที่หลากหลาย มีสิ่งอำนวยความสะดวก/สิ่งสนับสนุนด้านการศึกษาเพียงพอกับจำนวนผู้เยี่ยมชม

4.4 ตัวอย่างสวนสัตว์ที่มีแนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาแบบสวนสัตว์สมัยใหม่

สวนสัตว์ชั้นนำของโลกหลายแห่งได้มีแนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาแบบสวนสัตว์สมัยใหม่ อาทิ สมาคมสวนสัตว์แห่งลอนดอน (ZSL) ประเทศอังกฤษ สวนสัตว์เซินบรุนน์ (Tiergarten Schönbrunn) ในกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย สวนสัตว์ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม (The Royal Zoological Society Natura Artis Magistra) ประเทศเนเธอร์แลนด์ สวนสัตว์บาเซล ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ สวนสัตว์โตรอนโต ประเทศแคนาดา สวนสัตว์บรองซ์ (Bronx Zoo) สวนสัตว์ฟิลาเดลเฟีย (Philadelphia Zoo) สวนสัตว์แห่งชาติสมิธโซเนียน (Smithsonian National Zoological Park) ประเทศสหรัฐอเมริกา สวนสัตว์อดิเลด (Adelaide Zoo) ประเทศออสเตรเลีย และสวนสัตว์สิงคโปร์ ประเทศสิงคโปร์

สวนสัตว์ชั้นนำต่างๆ เหล่านี้ล้วนให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการให้การศึกษ เพื่อการอนุรักษ์ (Conservation Education) ที่หลากหลายและทันสมัย มีการให้ความรู้และข้อมูลต่างๆ ด้านการศึกษาผ่านเว็บไซต์อย่างเป็นระบบระเบียบชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้สวนสัตว์เหล่านี้มีการดำเนินงานด้านการศึกษาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การมีการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในด้านการศึกษา การให้ความสำคัญต่อบุคลากรด้านการศึกษา การจัดทำโปรแกรมหรือกิจกรรมการศึกษาทั้งในเชิงรับและเชิงรุกที่รองรับผู้เยี่ยมชมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีความร่วมมือด้านการให้การศึกษากับสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นต้น

ตัวอย่างแนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษา ของสวนสัตว์ในประเทศออสเตรเลีย ได้แก่ สวนสัตว์อดิเลด (Adelaide Zoo) ที่มีการดำเนินงานด้านการศึกษาแบบสวนสัตว์สมัยใหม่ อาทิ การให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ต่างๆ ที่จัดแสดง ด้วยการใช้ป้ายข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรม ถิ่นที่อยู่ การกระจาย สถานภาพทางการอนุรักษ์ และข้อมูลที่สำคัญอื่นๆ เกี่ยวกับสัตว์แต่ละชนิด สวนสัตว์อดิเลด มีการให้ข้อมูลด้านการศึกษา ผ่านวิทยากรสวนสัตว์ อาสาสมัคร คนเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการให้ข้อมูลผ่านช่องทางอื่นๆ ศูนย์ให้การศึกษารองรับของสวนสัตว์อดิเลด ได้จัดทำบทเรียนและทรัพยากรด้านการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียนตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจทั่วไป สวนสัตว์อดิเลด มีการรวบรวมสัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ไม่น้อยกว่า 60 ชนิด โดยที่กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ต่างๆ จะอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลด้านการศึกษาเป็นสำคัญ นอกจากนี้สวนสัตว์อดิเลดให้ความสำคัญเกี่ยวกับมาตรฐานที่ดีที่สุดสำหรับสวัสดิภาพของสัตว์ รวมถึงการออกแบบส่วนจัดแสดง การจัดภูมิทัศน์ พืชที่เหมาะสม เพื่อให้สัตว์แสดงพฤติกรรม

ใกล้เคียงธรรมชาติที่สุด และเป็นการสร้างโอกาสที่ดีในการสังเกตและเรียนรู้ของผู้ที่เข้าชมปีละหลายแสนคนเกี่ยวกับสัตว์ชนิดต่างๆ ที่ได้จัดแสดง (Adelaide Zoo Education Service, 2009)

ทั้งนี้ Zoological Park Board of New South Wales ประเทศออสเตรเลีย ดำเนินงานด้านการศึกษา (International Zoo Year Book, 1997) โดยการจัดโปรแกรมการศึกษาที่รองรับกลุ่มผู้เข้าชมที่หลากหลาย อาทิ

1. โปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กจำนวนปีละ มากกว่า 100,000 คนโดยใช้สวนสัตว์เป็นฐานการเรียนรู้เฉพาะทางของการศึกษาในระบบโดยใช้ห้องเรียนที่มีการจัดเตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้อย่างครบถ้วน สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเรียนการสอนอื่นๆ รวมทั้งห้องเรียนเคลื่อนที่

2. การจัดการศึกษาสำหรับผู้เข้าชมทั่วไปโดยใช้การบรรยายโดยคนเลี้ยงสัตว์ และอาสาสมัคร การจัดแสดงที่ผู้เข้าชมมีส่วนร่วม รวมทั้งการใช้เอกสารสิ่งพิมพ์ที่หลากหลาย

3. การจัดการศึกษาเฉพาะกลุ่ม โดยจัดทำคู่มือสำหรับผู้เข้าชมที่มีหลาย และสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้เข้าชมที่มีความบกพร่องทางสายตา การได้ยิน หรือผู้ที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายหรือทางด้านจิตใจ

4. โปรแกรมการเรียนรู้ต่อเนื่องสำหรับผู้ใหญ่ โดยร่วมมือกับหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ใหญ่ของมหาวิทยาลัยซิดนีย์ และร่วมมือกับผู้เข้าชมเฉพาะกลุ่ม

นอกจากนี้ยังได้มีการจัดโปรแกรมการศึกษาที่ตรงกับความต้องการของบุคลากร เช่น

1. การอบรมเฉพาะด้านอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมเกี่ยวกับการจัดการสัตว์ป่า และชีววิทยาด้านการอนุรักษ์

2. การอบรมเพิ่มศักยภาพของบุคลากร โดยหน่วยงานหรือสถาบันภายนอก เช่น วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย การอบรมเพื่อการทำงานอย่างมืออาชีพ เช่น การศึกษาอบรมในระดับนานาชาติเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ทักษะด้านการจัดการโครงการ และการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดโปรแกรมด้านการศึกษา อาทิ การผลิตสื่อวีดิทัศน์ สารคดี คู่มือ ซีดีรอม การถ่ายทอดผ่านรายการโทรทัศน์ เป็นต้น และการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านการศึกษาผ่านการสัมมนา และการอบรมเชิงปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า ตัวอย่างแนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาแบบสวนสัตว์สมัยใหม่ จะต้องมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ต่างๆ ที่จัดแสดงด้วยการใช้ป้ายข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรม ถิ่นที่อยู่ การกระจาย สถานภาพทางการอนุรักษ์ และข้อมูลที่สำคัญอื่นๆ เกี่ยวกับสัตว์

แต่ละชนิด มีการให้ข้อมูลด้านการศึกษา ผ่านวิทยากรสวนสัตว์ อาสาสมัคร คนเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการให้ข้อมูลผ่านช่องทางอื่นๆ ศูนย์ให้การศึกษาของสวนสัตว์จัดทำบทเรียนและทรัพยากรด้านการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจทั่วไป กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ต่างๆ จะอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลด้านการศึกษา เป็นสำคัญ

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

เมตตา เสวตเลข (2539) ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ ศึกษาเฉพาะกรณีสวนสัตว์ดุสิต เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 400 รายและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้บริหารสวนสัตว์ดุสิต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาความสัมพันธ์โดยใช้การวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18–36 ปี มีอายุเฉลี่ย 27 ปี ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี ประกอบอาชีพเกษตรกรรม/ค้าขาย, ธุรกิจส่วนตัว/รับจ้างทั่วไป/ลูกจ้าง มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 4,001–12,000 บาท ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยคือ ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในสวนสัตว์ควรมีการดูแลรักษาความสะอาดของสถานที่ให้มากกว่าเดิม โดยเฉพาะกรงสัตว์ สระน้ำ และห้องสุขา โดยควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในกรงสัตว์ให้มีความเป็นธรรมชาติเหมาะสมกับสัตว์แต่ละชนิด ควรมีป้ายบอกรายละเอียดข้อมูลของสัตว์ให้มากที่สุด เช่น ชื่อ แหล่งกำเนิด อาหาร ลักษณะนิสัย รัฐบาลควรมีงบประมาณให้แก่องค์การสวนสัตว์อย่างเพียงพอเพื่อใช้ในการพัฒนาสวนสัตว์ให้ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน

ฉันทนีย์ รุ่งรัตน์ธวัชชัย และคณะ (2546) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมของประชาชนในการเยี่ยมชมสวนสัตว์ที่อยู่ภายใต้กำกับขององค์การสวนสัตว์ พบว่า กลุ่มผู้เยี่ยมชมสวนสัตว์ทั้งเพศชายและเพศหญิง มีสัดส่วนพอๆ กัน และกลุ่มที่โสดกับสมรสแล้ว มีสัดส่วนไม่ต่างกัน ส่วนใหญ่มีบุตร 1–2 คน การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีมากกว่า 1 ใน 3 การรับรู้เกี่ยวกับภารกิจขององค์การสวนสัตว์ มีเพียงกลุ่มสถานศึกษาที่ทราบเป็นส่วนใหญ่ โดยผู้ที่ทราบเกือบทุกรายเข้าใจว่าภารกิจขององค์การสวนสัตว์มีหน้าที่อนุรักษ์และสงวนพันธุ์สัตว์ป่า กลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่เยี่ยมชมสวนสัตว์มากกว่าปีละครั้ง วัตถุประสงค์ในการเยี่ยมชม ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า เพื่อพักผ่อนหย่อนใจกับครอบครัวมากกว่าเพื่อการศึกษา/เรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์และต้นไม้ กลุ่มผู้เยี่ยมชมประเมินภาพลักษณ์อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี สิ่งที่ไม่ชอบส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับความสะอาดและ

กลิ่นของสถานที่ กรงสัตว์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่าเข้าชมสวนสัตว์ และกิจกรรมส่งเสริมการขาย ส่วนใหญ่เห็นว่าราคาปัจจุบัน (ผู้ใหญ่ 30 เด็ก 10 บาท) เหมาะสมแล้ว ส่วนเรื่องการปรับราคามีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยพอๆ กัน และราคาในกลุ่มตัวอย่างให้ปรับส่วนใหญ่ยังเป็นราคาเดิมหรือใกล้เคียง โดยเฉพาะราคาสำหรับเด็ก ยังคง 10 บาท อย่างไรก็ตามราคาเฉลี่ยของราคาที่เสนอมาจะสูงกว่าราคาเดิมเล็กน้อย คือ 12.05 บาท ส่วนราคาเข้าชมของผู้ใหญ่ ราคาเฉลี่ยใกล้เคียงราคาเดิม คือ 30.55 บาท ในเรื่องกิจกรรมส่งเสริมการขาย ส่วนใหญ่ให้ความสนใจจะใช้บริการ "บัตรสมาชิกสวนสัตว์" โดยผู้เห็นด้วยมีความเห็นว่าจะช่วยประหยัด ลดค่าใช้จ่าย และสามารถเป็นส่วนลดร้านค้าได้ สิ่งที่คาดหวังของผู้เยี่ยมชมคือ ต้องการให้สวนสัตว์ปรับปรุงให้มีสัตว์มากขึ้น/หลากหลายชนิดขึ้น ปรับปรุงความสะอาดของสถานที่/กรงสัตว์ บริการความสะดวกต่างๆ เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพิ่มเจ้าหน้าที่แนะนำ/ดูแลตามจุดต่างๆ เพิ่มการแสดงสัตว์ ที่จอดรถ ร้านอาหาร รถนำเที่ยวภายใน และปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาด

ไพรวลัย ศิริมุล (2548) ศึกษาเรื่อง การประเมินมูลค่าทางด้านการนันทนาการของสวนสัตว์เปิดเขาเขียว จังหวัดชลบุรี สืบจากข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวสวนสัตว์เปิดเขาเขียว จังหวัดชลบุรี จำนวน 400 ตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ร้อยละ 60.75 และ 39.25 ตามลำดับ มีอายุ 26-30 ปี และ 31-35 ปี ร้อยละ 26.00 และ 18.00 ตามลำดับ ระดับการศึกษาจบการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.00 รองลงมาคืออนุปริญญา ร้อยละ 19.25 ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 41.50 รองลงมาคือ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 17.50 มีรายได้เฉลี่ย 16,000-20,000 บาท ร้อยละ 17.75 รองลงมาคือ 8,001-12,000 บาท ร้อยละ 13.00 วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาสวนสัตว์เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ รองลงมาเพื่อการศึกษา/เรียนรู้ ร้อยละ 81.00 และ 7.25 ตามลำดับ นักท่องเที่ยวร้อยละ 46.25 เคยมาท่องเที่ยวยังสวนสัตว์แล้วในปีก่อนหน้านี้ และร้อยละ 40.50 เพิ่งเคยมาเป็นครั้งแรก

วิริยะ มิตรลิตะ (2548) ศึกษาเรื่องมูลค่าทางนันทนาการของสวนสัตว์พาดำป็นเกล้า กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาจากแบบสอบถาม 399 ชุด พบว่า นักท่องเที่ยวเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน ร้อยละ 49.10 และ 50.90 มีอายุระหว่าง 14-65 ปี โดยกระจายอยู่ในช่วง 31-40 ปี มากที่สุด ร้อยละ 44.10 รองลงมาได้แก่ อายุ 21-30 ปี มากที่สุด ร้อยละ 33.80 ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปานกลาง คือ ตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงอนุปริญญา ร้อยละ 64.90 โดยเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับมัธยมต้นมากที่สุด ร้อยละ 22.80 ส่วนมากประกอบอาชีพเป็นพนักงานเอกชน ร้อยละ 29.80 และมีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาทต่อเดือน ร้อย

ละ 52.10 หรือเฉลี่ย 15,006 บาทต่อเดือน วัตถุประสงค์ของการเดินทางมาสวนสัตว์ คือ ต้องการมาพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 85.50 รองลงมา ร้อยละ 14.50 ตั้งใจมาดูสัตว์ป่า นก และสัตว์อื่น จำนวนครั้งที่เคยมาสวนสัตว์ส่วนมากอยู่ระหว่าง 1-3 ครั้ง ร้อยละ 39.80 รองลงมาคือมาเป็นครั้งแรก ร้อยละ 31.80 ความพึงพอใจในบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายสัญลักษณ์/ป้ายสื่อความหมายต่างๆ ร้อยละ 68.20 รองลงมาคือ ห้องน้ำสุขา ร้อยละ 67.48 ความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างในการที่จะกลับมาเที่ยวสวนสัตว์พาต้าปีนเกล้าอีกในอนาคตพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ (ร้อยละ 89.00) ยังต้องการจะมาเที่ยวที่นี้อีก มีนักท่องเที่ยวเพียงร้อยละ 11.00 ที่ไม่ต้องการมาอีก เนื่องจากสวนสัตว์แห่งนี้ไม่มีการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น สวนสัตว์ไม่สะอาดมีกลิ่นเหม็นและไม่มีอะไรน่าสนใจ จากการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับอัตราค่าธรรมเนียมบัตรผ่านประตูเข้าชมสวนสัตว์พาต้าปีนเกล้า ซึ่งปกติจะเก็บค่าธรรมเนียม 40 บาทต่อคนแต่ทางสวนสัตว์มีเป้าหมายที่จะเพิ่มค่าธรรมเนียมเข้าชม เพื่อปรับปรุงการให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ดีขึ้นพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยินดีที่จะจ่ายค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้น ร้อยละ 74.40 โดยร้อยละ 60.40 ของผู้ที่ยินดีจ่ายเพิ่ม ยินดีที่จะจ่ายเพิ่มขึ้นอีก 10 บาท เป็น 50 บาท ขณะที่นักท่องเที่ยว ร้อยละ 25.60 ไม่ยินดีจ่ายเพิ่ม โดยให้เหตุผลว่า ค่าธรรมเนียมที่เก็บในปัจจุบันแพงอยู่แล้ว ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริการต่าง ๆ ของสวนสัตว์ มีดังนี้ 1) ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมในสวนสัตว์ เช่น กลิ่นเหม็น ความไม่สะอาด ความคับแคบของกรงเพิ่มความเป็นธรรมชาติให้มากขึ้น 2) เพิ่มปริมาณสัตว์ และกิจกรรมการแสดงโชว์ต่าง ๆ 3) ควรเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น เครื่องปรับอากาศ ร้านอาหาร ที่จอดรถ ห้องน้ำ ป้ายให้ความรู้ แก้อื้อนั่งพัก 4) ควรปรับปรุงระบบลิฟท์และระบบความปลอดภัยที่เกี่ยวกับอัคคีภัย และ 5) ควรปรับปรุงการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและการดูแลสัตว์ของพนักงานให้ประทับใจนักท่องเที่ยว

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ศึกษาเรื่องการจัดการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต: สวนสัตว์ โดยศึกษาจากกลุ่มผู้ใช้บริการด้านการศึกษาดูตามอัธยาศัย ในสวนสัตว์เปิดเขาเขียว จำนวน 200 คน พบว่า ผู้เที่ยวชมเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 59.00 และ 41.00 ตามลำดับ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มากที่สุด ร้อยละ 38.50 และรองลงมาคือ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ร้อยละ 17.00 ผู้เที่ยวชมส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 35.50 รองลงมาคือ 31-45 ปี ร้อยละ 20.00 มีอาชีพพนักงานบริษัท/ห้างร้านมากที่สุด ร้อยละ 27.00 รองลงมาคือ ข้าราชการ ร้อยละ 22.00 มีวัตถุประสงค์ในการมาสวนสัตว์ คือ มาชมสัตว์ 131 คน รองลงมาคือ พักผ่อน 125 คน จำนวนครั้งที่มาเที่ยวพบว่า มาครั้งแรก ร้อยละ 27.00 รองลงมาคือมาซ้ำมากกว่า 5 ครั้ง ร้อยละ 21.00 และผู้เที่ยวชมมีความเห็นว่าสวนสัตว์ให้

ความสำคัญกับการเป็นสถานที่พักผ่อนมากที่สุด รองลงมาคือ ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า 1) สอนสัตว์ในประเทศไทยไม่มีการจัดทำมาตรฐานการจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างชัดเจน และขณะเดียวกันในปีงบประมาณ 2548 องค์การสวนสัตว์ฯ ได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนแม่บทการเรียนรู้ให้กับสวนสัตว์ต่างๆ 2) การระดมทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร ผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น องค์การสวนสัตว์มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ในวัตถุประสงค์หลัก รวมถึงมีการจัดทำแผนอัตรากำลังของบุคลากรฝ่ายการศึกษาให้กับทุกสวนสัตว์ รวม 5 แห่ง โดยจะมีการขยายผลของการดำเนินงานตั้งแต่การประชุมทางวิชาการ สัมมนาแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ ประชุมปฏิบัติการ ฝึกอบรม ที่จะมีการถ่ายทอดไปสู่สวนสัตว์ต่างๆ ต่อไป 3) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ สวนสัตว์ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ยังไม่มีมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน ยกเว้นที่สวนสัตว์เปิดเขาเขียว จังหวัดชลบุรี ที่มีโครงสร้างงานส่งเสริมการศึกษาที่ได้มีการริเริ่มดำเนินการ ในการจัดทำแผนการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาในปีงบประมาณ 2547 4) การจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ เจตคติให้แก่มัคคุเทศก์ ครู ยุวมัคคุเทศก์ และอาสาสมัครในสวนสัตว์ต่างๆ เป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินการให้เมื่อมีการร้องขอเท่านั้น แตกต่างกับสวนสัตว์ในประเทศอื่นๆ ที่มีการกำหนดไว้ในแผนแม่บทการศึกษาของสวนสัตว์ ซึ่งมีการจัดอบรมครู มีการจัดทำแผนงานจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัคร เช่น สวนสัตว์แห่งชาติประเทศสหรัฐอเมริกา มีการรับสมัครอาสาสมัคร จัดอบรม จัดทำคู่มือและช่วยงานด้านการให้การศึกษาเป็นจำนวนมาก 5) การประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่างๆ อย่างหลากหลายจากการศึกษา กิจกรรมการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อของสวนสัตว์ยังมีน้อยทั้งสวนสัตว์เอกชนและสวนสัตว์ของรัฐ เนื่องจากในการดำเนินงานมีค่าใช้จ่ายสูง ทั้งนี้สวนสัตว์เอกชนจะใช้สื่อเพื่อกลยุทธ์ทางการตลาดเจาะกลุ่มลูกค้านักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นหลัก

ในด้านการจัดองค์ประกอบการเรียนรู้ที่ 1) ด้านสื่อ นวัตกรรม เนื้อหาสาระที่ทันสมัย มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในระบบ ผู้เรียนนอกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย สวนสัตว์ในประเทศไทยมีการผลิตสื่อเพื่อศึกษาน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสวนสัตว์ในต่างประเทศที่มีการผลิตสื่อที่หลากหลายและมีคุณภาพ 2) ด้านผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิทยากร ผู้ชำนาญการ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านของแหล่งการเรียนรู้แต่ละประเภท เนื่องจากสวนสัตว์มีนโยบายในการศึกษาและมีความจำเป็นต้องจัดให้มีโครงสร้างของบุคลากรที่พอเพียง โดยทั่วไปสวนสัตว์ทั้งภาครัฐและเอกชนส่วนใหญ่ขาดแคลนบุคลากรด้านการจัดกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้เฉพาะด้าน 3) แหล่งศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมในแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด มุมความรู้ ศูนย์บริการข้อมูล

สารสนเทศ สวนสัตว์ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ดีควรมีการจัดหน่วยหรือศูนย์การศึกษาที่เน้นการให้ข้อมูลในลักษณะที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้มากกว่าการประชาสัมพันธ์

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าสวนสัตว์แต่ละแห่งมีการจัดกิจกรรมภายในอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการแสดงเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งเป็นที่นิยมมากกว่ากิจกรรมทางการศึกษา จึงทำให้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของสวนสัตว์ไม่มีการดำเนินงานอย่างจริงจัง

สุริยาวิฑู หนูจักร และคณะ (2550) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์สมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.0 มีอายุระหว่าง 20–25 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.50 มีรายได้อยู่ที่ระดับ 5,000–10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 41.30 มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 50.50 และมีอาชีพเป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 26.30 และจากการศึกษาปัจจัยด้านการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวพบว่า ในการให้คำแนะนำและตอบข้อซักถามอย่างชัดเจน ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 3.50 การให้บริการด้วยความสะอาดรวดเร็ว ระดับความพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.49 และการดูแลเอาใจใส่ เต็มใจให้บริการด้วยความสุภาพ เป็นมิตร ระดับความพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.46

ญาณิศา ตันศิรินาถกุล (2551) ศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวของสวนสัตว์เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี จำนวน 300 ราย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการเลือกเที่ยวชมสวนสัตว์เชียงใหม่ไนท์ซาฟารีของนักท่องเที่ยว 2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเที่ยวชมสวนสัตว์เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี และ 3) วัตถุประสงค์ที่สามเพื่อศึกษาความพึงพอใจและความเต็มใจจ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมสวนสัตว์เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 5.33 มีอายุมากกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 90.70 รองลงมาคือ มีอายุน้อยกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 9.30 ตามลำดับ มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 54.3 รองลงมาคือ มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 45.70 ตามลำดับ มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 61.30 รองลงมา มีภูมิลำเนาอยู่ใน ภาคเหนือตอนบน คิดเป็นร้อยละ 24.30 และมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 14.30 ตามลำดับ มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 25.70 รองลงมาคือ นักธุรกิจ/เจ้าของกิจการ คิดเป็นร้อยละ 23.70 และมีอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 22.70 ตามลำดับ มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 5,000–10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.30 รองลงมา มีรายได้ต่อเดือน 10,001–20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 28.70 และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000

บาท คิดเป็นร้อยละ 13.70 ตามลำดับ วัตถุประสงค์ในการเดินทางไปท่องเที่ยวสวนสัตว์เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี อันดับที่ 1 คือ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ อันดับที่ 2 คือ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว/กลุ่มเพื่อน มีลักษณะการมาเที่ยวสวนสัตว์เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี อันดับที่ 1 คือ มาเที่ยวครั้งแรก อันดับที่ 2 มาเที่ยวซ้ำ

ปัจจัยด้านบุคลากร พบว่าคะแนนระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 1.50–2.49 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามให้ระดับความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 4 ปัจจัย ซึ่งเรียงลำดับได้ดังนี้คือ พนักงานมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ พนักงานมีความสุภาพ เป็นมิตร พนักงานมีการให้บริการที่รวดเร็ว และพนักงานมีความรู้เกี่ยวกับสัตว์

ปัจจัยด้านกระบวนการให้บริการ พบว่าคะแนนระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 1.50–2.49 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามให้ระดับความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 4 ปัจจัย ซึ่งเรียงลำดับได้ดังนี้คือ มีความรวดเร็วในการให้บริการ มีรถบริการนำเที่ยวภายในสวนสัตว์ที่เพียงพอ มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และมีการให้ข้อมูลข่าวสารที่ดี

ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ พบว่าคะแนนระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 1.50–2.49 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามให้ระดับความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 5 ปัจจัย ซึ่งเรียงลำดับได้ดังนี้คือ สถานที่เที่ยวมีบรรยากาศดี มีความสวยงาม มีแสงสีที่ตื่นตาตื่นใจที่แตกต่างจากที่อื่น ขนาดสวนสัตว์มีพื้นที่ที่กว้างกว่าที่อื่น มีสัตว์หลากหลายประเภทนำเข้ามาจากต่างประเทศและที่อื่นไม่มี มีความรู้เกี่ยวกับสัตว์เหมาะในการหาความรู้ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย พบว่าคะแนนระดับความพึงพอใจอยู่ในช่วง 1.50–2.49 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามให้ระดับความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ทั้ง 6 ปัจจัย ซึ่งเรียงลำดับได้ดังนี้คือ มีที่ให้จอดรถยนต์เพียงพอ สถานที่มีความสะอาดและปลอดภัย เดินทางมาสะดวก/หารถมาง่าย มีป้ายชื่อ/ตราสัญลักษณ์ทาง่าย มีที่นั่งพักตามจุดต่างๆ และอยู่ใกล้กับที่พักอาศัย

อัตราค่าเข้าชมสำหรับผู้ใหญ่ 250 บาท และเด็ก 125 บาท นักท่องเที่ยวคิดว่าไม่เหมาะสม ร้อยละ 54.33 และคิดว่าเหมาะสม ร้อยละ 45.67

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Reade and Waren (1996) ศึกษาความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อสวนสัตว์ โดย 1) สัมภาษณ์ประชาชนตามท้องถนน ที่อยู่ภายนอกสวนสัตว์จำนวน 200 คน ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ที่มี 21 คำถาม สุ่มสัมภาษณ์ประชาชนทุก 10 คน โดยใช้เวลาคนละประมาณ 6–12

นาที่ และ 2) สัมภาษณ์ผู้ที่เข้ามาเที่ยวชมสวนสัตว์จำนวน 216 คน ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ที่มี 27 คำถาม สุ่มสัมภาษณ์ประชาชนทุก 10 คน โดยใช้เวลาคนละประมาณ 10–20 นาที พบว่า ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความเห็นว่าบทบาทหลักของสวนสัตว์ ได้แก่ บทบาทในด้านการอนุรักษ์ การวิจัย และการให้การศึกษา มีความสำคัญมากที่สุด ในขณะที่บทบาทด้านการให้ความเพลิดเพลิน มีน้อยที่สุด โดยที่ประชาชนตามท้องถนนที่อยู่ภายนอกสวนสัตว์ส่วนมากมีรู้สึกว่าสัตว์ภายในสวนสัตว์ มีอาการเศร้าสร้อย และเบื่อหน่าย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการสัมภาษณ์คนที่เข้ามาเที่ยวในสวนสัตว์ พบว่าคนมีความรู้สึกในเชิงบวกเกี่ยวกับสภาพของสัตว์ภายในสวนสัตว์ เนื่องจากการประเมินที่ตัวสัตว์ที่เห็นและการส่งเสริมพฤติกรรมสัตว์ด้วยการจัดการระบบนิเวศภายในที่เลี้ยง และจากข้อมูลที่มีในสวนสัตว์ นอกจากนี้ผู้ที่เข้ามาเที่ยวชมยังมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์เพิ่มขึ้นอีกด้วย

Fernandez et al (2009) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เที่ยวชมและสัตว์ในสวนสัตว์สมัยใหม่ พบว่า ผู้เที่ยวชมได้รับความรู้และความเพลิดเพลินในการสังเกตพฤติกรรมตามธรรมชาติของสัตว์ในสวนสัตว์ แต่ผู้เที่ยวชมก็มีความต้องการที่จะใกล้ชิดกับสัตว์มากขึ้น อย่างไรก็ตามการเข้าใกล้ชิดสัตว์มากๆ นั้น อาจส่งผลให้สัตว์ชนิดต่างๆ เกิดความเครียดโดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์จำพวกลิง ชะนี และไพรเมตชนิดอื่นๆ ดังนั้นในการให้การศึกษาและความเพลิดเพลินเกี่ยวกับสัตว์ในสวนสัตว์นั้น จึงต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์ การปฏิบัติตนของผู้เที่ยวชมไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ การออกแบบส่วนจัดแสดงสัตว์ รวมถึงการสาธิต การมีป้ายให้การศึกษา และการให้ความรู้ที่เหมาะสมเพื่อให้การเที่ยวชมสวนสัตว์นั้นเป็นไปตามเป้าหมายหลักของสวนสัตว์สมัยใหม่

Moss and Esson (2010) ศึกษาความสนใจสัตว์กลุ่มต่างๆ ของผู้เที่ยวชมในสวนสัตว์ Chester ประเทศอังกฤษ เพื่อประยุกต์ในการวางแผนประชากรสัตว์ในสวนสัตว์และการจัดโปรแกรมด้านการศึกษา โดยสังเกตผู้เที่ยวชมสวนสัตว์จำนวน 1,863 คน ในพื้นที่จัดแสดงสัตว์จำนวน 40 พื้นที่ พบว่า ผู้เที่ยวชมส่วนใหญ่ถูกดึงดูด (Attracting Power) และให้เวลา (Holding or Viewing Time) ในการชมสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม หรือสัตว์ที่มีความสำคัญหรือโดดเด่น (Flagship Species) ดังนั้น การวางแผนในการเลือกชนิดสัตว์ (Collection Planning) เพื่อจัดแสดงในสวนสัตว์ และการจัดโปรแกรมให้การศึกษาสัตว์เป็นสิ่งที่ผู้เที่ยวชมให้ความสนใจดังกล่าวเป็นลำดับต้นๆ

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และนำแนวคิด ทฤษฎี มาใช้ในการกำหนด
กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

